

Ochrona dziecka – małoletniej ofiary lub świadka przestępstwa

Doświadczenia lubelskiego zespołu interdyscyplinarnego

Artykuł prezentuje „Zasady ochrony dziecka – małoletniej ofiary lub świadka przestępstwa” stworzone przez Zespół Interdyscyplinarny z Lublina. „Zasady” zostały opracowane w trosce o dobro dziecka oraz z uwzględnieniem obowiązującego prawa. Autorzy opisali główne założenia „Zasad”, możliwość praktycznego zastosowania ich oraz doświadczenia zespołu opracowującego te zasady.

Jarosław Kowalski
Sędzia Sądu Rejonowego
w Lublinie

Zasady ochrony dziecka – główne założenia i możliwości praktycznego zastosowania

Odpowiedzialni jesteśmy nie tylko za to, co robimy, ale też za to, czego nie robimy.

Lao – tsy

*Zasady ochrony dziecka*¹ to dokument opracowany przez lubelski zespół interdyscyplinarny, składający się z przedstawicieli sądu, prokuratury i policji, służby zdrowia i służby socjalnej oraz psychologów. *Zasady* powstały w trosce o dobro i zagrożone bezpieczeństwo dziecka, będącego ofiarą lub świadkiem przestępstwa. Zwracają szczególną uwagę na sprawy dziecka, które z racji swoich „ograniczeń” rozwojowych i prawnych nie jest w stanie bronić się samo. Ukazują potrzebę współpracy instytucji mających kontakt z dzieckiem w celu:

- udzielania kompleksowej pomocy dziecku (np. psychologicznej, socjalnej);
- wypracowania takiego sposobu postępowania z dzieckiem, który w danej sytuacji będzie optymalny (np. odroczenie przesłuchania, przesłuchanie dziecka w „niebieskim” pokoju, unikanie czynności, co do których można zakładać, że w danym momencie nie przyniosą żadnego rezultatu – okazanie fotografii);
- ujednoczenia sposobu postępowania z dzieckiem, tak aby mogło dobrze wypełnić rolę świadka;

¹ Pełny tekst dostępny na www.kwp.lublin.pl

- eliminowanie powtarzania czynności z udziałem dziecka (np. powtarzanie przesłuchań).

Zasady zostały opracowane z uwzględnieniem obowiązującego prawa i są adresowane do sędziów, prokuratorów, policjantów, kuratorów sądowych, lekarzy (szczególnie lekarzy dziecięcych różnych specjalności), psychologów, pedagogów, pracowników socjalnych i pracowników placówek opiekuńczo-wychowawczych, którzy, pełniąc swoje funkcje zawodowe, mają lub mogą mieć kontakt z dzieckiem krzywdzonym.

Zasadniczą trudnością w realizacji celów wymienionych we wstępnej części opracowania jest brak dostatecznej koordynacji pomiędzy poszczególnymi podmiotami mającymi kontakt z dzieckiem. Prowadzi to do niespełnienia wzajemnych oczekiwań tychże podmiotów, co w konsekwencji odbija się najczęściej na dobru dziecka. Aby podjąć próbę zmiany takiego stanu rzeczy, w *Zasadach* wskazano na potrzebę daleko idącej współpracy między podmiotami wykonującymi czynności w postępowaniu z udziałem dziecka.

Ponieważ *Zasady* kierowane są do szerokiego kręgu odbiorców, z pewnością różny będzie sposób wcielania ich w życie. Dla wielu grup zawodowych przedstawiane propozycje nie będą zapewne niczym nowym. Ważne jest jednak, aby kształtować świadomość szczególnej wagi spraw z udziałem dziecka, bowiem do osiągnięcia pozytywnych rezultatów nie zawsze niezbędne jest szerokie zaplecze logistyczne, czasami wystarczy odpowiednia wrażliwość.

Nie może także ulegać wątpliwości, że *Zasady* pozostawać muszą w zgodzie z obowiązującymi przepisami, nie tworzą one bowiem nowych rozwiązań legislacyjnych. Wskazują jedynie, iż pewne konkretne rozwiązania (np. odstąpienie od bezpośredniego przesłuchania dziecka przed sądem) są możliwe w obowiązującym stanie prawnym. Istotniejsze jest bowiem nie tyle szukanie formalno-prawnych trudności, co wskazywanie na istniejące możliwości.

Na plan pierwszy wysuwają się tutaj kwestie związane z czynnościami procesowymi z udziałem dziecka. Intencją autorów *Zasad* była próba wskazania kierunku złagodzenia konfliktu – częstego w praktyce – pomiędzy dobrem dziecka a realizacją zasady prawdy materialnej. Konflikt ten staje się szczególnie widoczny podczas najbardziej typowej czynności procesowej, jaką jest przesłuchanie.

Zawartego w *Zasadach* postulatu wnikliwego rozważenia dopuszczalności dowodu z zeznań świadka-dziecka (pkt 20.1 *Zasad*) nie należy rozumieć jako próby obejścia zasady prawdy materialnej wyrażonej w art. 2 § 2 k.p.k. Jeżeli nie zachodzą przesłanki oddalenia tego rodzaju dowodu (art. 170 § 1 k.p.k.), to dowód taki, rzecz jasna, należy dopuścić. Sugestia ta dotyczy sytuacji, w których organ procesowy niejako „na zapas”, wykorzystując inicjatywę dowodową, przesłuchuje świadków na okoliczności niewiele wnoszące do istoty sprawy, rozumiejąc realizację zasady prawdy materialnej jako przeprowadzenie bezwzględnie wszystkich możliwych dowodów. Klóci się to z zasadą sprawności postępowania wyrażoną w art. 2 § 1 pkt 4 k.p.k.

Art. 185a § 1 k.p.k. wprowadził możliwość jednorazowego przesłuchania dziecka w wypadku spełnienia przesłanek wymienionych w tym przepisie. Poza tym żaden przepis nie reguluje wprost liczby przesłuchań, pozostawiając tę kwestię indywidualnej ocenie organu procesowego. Stąd też sugestia, aby przesłuchanie dziecka – także poza sytuacjami wymienionymi w art. 185a § 1 k.p.k. – było w miarę możliwości jednorazowe (pkt 20.2 *Zasad*). Eliminując do niezbędnego minimum negatywne konsekwencje związane z samym faktem przesłuchania dziecka i dążąc do jego jednorazowego przesłuchania, organ procesowy również realizuje zasadę sprawności postępowania (art. 2 § 2 k.p.k., art. 366 § 2 k.p.k.).

Zapewnienie właściwych warunków przeprowadzenia czynności przesłuchania dziecka (z pominięciem bezpośredniego

kontakty ze sprawcą – pkt 22.2 *Zasad*; obecność przy przesłuchaniu innej osoby zapewniającej poczucie bezpieczeństwa dziecka – pkt 21.3 *Zasad*) sprzyjać ma dobremu wypełnieniu przez dziecko roli świadka, a tym samym przyczyni się do realizacji przez organ procesowy zasady prawdy materialnej.

Wszystkie czynności procesowe wymagające spisania protokołu (a więc także przesłuchanie) mogą być ponadto utrwalone za pomocą urządzenia rejestrującego obraz lub dźwięk (art. 147 § 1 k.p.k.). W przypadku przesłuchania dziecka ma to o tyle istotne znaczenie, że – zwłaszcza w przypadku rejestracji obrazu – pozwala na pełniejsze, niż przy wykorzystaniu wyłącznie protokołu, utrwalenie wspomnianej czynności. W realiach długotrwałości toczących się postępowań ponowne uchwycenie tych samych niuansów, spontanicznych reakcji, wypowiedzi czy zachowań może być trudne, wręcz nawet niemożliwe. Szczególnego znaczenia nabiera to w sytuacjach, gdy dowód z zeznań dziecka jest jedynym bezpośrednim dowodem winy, wobec czego podlegać musi wnikliwej i wszechstronnej ocenie.

Kwestia udziału biegłego psychologa w przesłuchaniu świadka wydaje się w świetle art. 192 § 2 k.p.k. rzeczą ugruntowaną, zwłaszcza w praktyce organów procesowych. Wskazując na możliwość szerszego niż tylko bierne uczestnictwo biegłego psychologa w przesłuchaniu dziecka (pkt 21.1, pkt 23.2 *Zasad*), autorzy *Zasad* starali się uwidocznic korzyści płynące z takiego stanu rzeczy. Oczywiście, kierując się dyspozycją art. 177 § 1 k.p.k., można poprzestać na wezwaniu dziecka – jak każdego innego świadka – i odebraniu od niego zeznań. W wielu jednak przypadkach praktyczna realizacja powyższej normy może napotkać zasadnicze trudności związane ze stopniem rozwoju czy zaburzeniami funkcjonowania emocjonalnego takiej osoby. Nic więc nie stoi na przeszkodzie, aby w sytuacjach takich korzystać z wiedzy biegłego psychologa proponującego formę kontaktu z dzieckiem (pkt 21.4 *Zasad*), czy też rozważyć możliwość odroczenia pierwszego prze-

śluchania w szczególnie uzasadnionych przypadkach (pkt 20.4 *Zasad*). Nie oznacza to, rzecz jasna, „zmiany ról” procesowych czy też podejmowania decyzji przez inny podmiot niż uprawniony do tego organ.

Niewątpliwie trudną sytuacją – przede wszystkim z punktu widzenia dziecka – jest realizowana przed sądem orzekającym zasada bezpośredniości. Kodeks postępowania karnego zasady tej nie absolutyzuje, przewidując liczne od niej odstępstwa. Na sądzie ciąży jednak obowiązek dołożenia wszelkich starań, aby wyjątki te nie stały się regułą. Odnosi się to przede wszystkim do zeznań świadków; zwłaszcza tych, które dotyczą szczególnie istotnych kwestii dla ustalenia winy bądź wymiaru kary (por. wyrok SN z 6.01.1978 r., OSNKW 1978, nr 2–3, poz. 32). Praktyka wskazuje, że w sytuacji, gdy świadkiem takim jest dziecko, najczęściej pojawiać się będzie potrzeba rozważenia, czy nie zachodzi konieczność odstąpienia od wspomnianej zasady. Decyzję w tej kwestii podejmuje sąd. Aby jednak unikać rozstrzygnięć arbitralnych, nie popartych merytorycznymi argumentami, czy też prowadzących do odstąpienia od zasady bezpośredniości bezzasadnie, wskazano na możliwość korzystania w tym zakresie z pomocy biegłego psychologa (pkt 23.2 *Zasad*).

Przesłuchanie świadka pod nieobecność oskarżonego (art. 390 § 1 k.p.k.), wykonanie tej czynności poza salą sądową (w trybie art. 396 § 2 k.p.k.) czy też ujawnienie przez odczytanie zeznań świadków przesłuchanych w postępowaniu przygotowawczym (w trybie art. 391 § 1 k.p.k.) ma ugruntowaną pozycję w doktrynie i orzecznictwie. Warto w tym miejscu przypomnieć, że Sąd Najwyższy za nie dającą się usunąć przeszkodę uzasadniającą niestawiennictwo świadka na rozprawie i odczytanie jego zeznań w trybie art. 337 § 1 d. k.p.k. (obecnie art. 391 § 1 k.p.k.) uznał zły stan zdrowia fizycznego lub psychicznego świadka, zwłaszcza spowodowanego przestępstwem, przy realnej możliwości pogorszenia się tego stanu, właśnie na skutek przeżyć związanych ze stawieniem się przed sądem

(OSNKW 1988 nr 3–4, poz. 31). Zastosowanie wspomnianych instytucji – o ile zachodzą ku temu przesłanki – nie będzie pozostawać bez znaczenia dla dobra dziecka (pkt 23.1 *Zasad*).

Należy także zauważyć, że szereg czynności natury administracyjno-technicznej w postępowaniu sądowym (wyznaczanie

godziny rozpoczęcia rozpraw, planowanie czasu przesłuchania świadków itp.) pozostawiane są praktyce. Te pozornie drugorzędne decyzje mogą nabierać szczególnego znaczenia, gdy ich konsekwencje dotyczą dzieci. W kwestiach tych dobru dziecka sprzyjać będzie zwykła wrażliwość i wyuczucie specyfiki spraw z udziałem dzieci.

kom. Urszula Cur
psycholog Komendy Wojewódzkiej
Policji w Lublinie

Doświadczenia pracy zespołu interdyscyplinarnego, który opracował *Zasady ochrony dziecka*

Nigdy się nie zniechęcam, ponieważ każde odrzucenie niewłaściwej próby stanowi kolejny krok naprzód.
Thomas Edison

Materiał prezentuje doświadczenia z pracy zespołu interdyscyplinarnego tworzącego *Zasady ochrony dziecka*. Mamy nadzieję, że okażą się one pomocne w planowaniu i organizowaniu podobnych ze-

społów zadaniowych. Niżej opisano czynniki mające wpływ na pracę takiego zespołu, zaobserwowane prawidłowości oraz trudności, jakie pojawiły się w trakcie jego funkcjonowania.

Prawidłowości pracy zespołu

Na zrealizowanie zakładanego celu pracy zespołu interdyscyplinarnego miało wpływ wiele czynników związanych z motywowaniem członków zespołu, ustalaniem i sposobami realizacji celów zespołu oraz atmosferą pracy. Oto niektóre z nich.

- 1) Dobór osób zaangażowanych.
- 2) Osoba kierująca grupą.
- 3) Odpowiednie motywowanie członków grupy.
- 4) Nastawienie na zadanie, a nie relacje grupowe.
- 5) Jasno określony cel.
- 6) Realizacja celu głównego poprzez podział na sekwencje realizowane na kolejnych spotkaniach.
- 7) Uwzględnianie aktualnych możliwości grupy.
- 8) Konsekwentne realizowanie zadań – dotrzymywanie terminów i stopnia realizacji założonego celu (zawsze plastycznie).
- 9) Uzgadnianie terminów (branie pod uwagę możliwości czasowych członków grupy) oraz powiadamianie wszystkich zaproszeniem.
- 10) Liczenie się ze zdaniem wszystkich oraz otwartość na propozycje i zmiany.

Motywowanie

Z własnej inicjatywy do prac zespołu przystąpiły osoby, które kierowały się motywacją wewnętrzną, chciały realizować zadania zespołu ze względu na to, iż uznały je za ważne i potrzebne. Motywowanie członków grupy następowało poprzez informowanie na początku każdego spotkania o tym, co zostało zrobione dotychczas. Według badaczy problemu motywacji informowanie o uzyskanych wynikach stanowi optymalne wzmocnienie motywacji wewnętrznej. Funkcję motywującą spełniało także realizowanie na każdym spotkaniu nowych zadań, które, choćby w minimalnym stopniu, stanowiły o postępie w pracy zespołu.

Ustalanie i sposób realizacji celu

Cel pracy zespołu interdyscyplinarnego sformułowano podczas pierwszego spotkania, w sposób jednoznaczny i „atrakcyjny” dla każdej z zaangażowanych grup zawodowych. Jego realizacja następowała poprzez podział na mniejsze sekwencje osiągane na kolejnych spotkaniach. Pozwalało to na utrzymanie motywacji i zaangażowania grupy na odpowiednim poziomie.

Prace zespołu nastawione były na realizację celów, a nie relacje grupowe. Ważne były działania zmierzające do realizacji planów. Każdy wносił swoje pomysły i uwagi do pracy innych, bez tworzenia koalicji wzajemnie się wspierających lub zwalczających.

Zadania polegające na tworzeniu nowych pomysłów realizowano na spotkaniach mniejszych grup, a ich analiza i ocena dokonywana była na spotkaniach zespołu w pełnym składzie. Wynikało to z prawidłowości, że małe zespoły zadaniowe działają efektywniej niż zespoły liczne.

Atmosfera pracy

Elementem istotnym w pracy zespołu okazała się atmosfera pracy. Należy podkreślić, że czynnikami ją budującymi były między innymi: wspólne ustalanie terminów i miejsc spotkań uwzględniające obowiązki zawodowe, liczenie się ze zdaniem wszystkich, otwartość na propozycje i zmiany, traktowanie wszystkich jako jednakowo ważnych, nie ocenianie osób i brak rywalizacji.

Budowało to w członkach zespołu przekonanie uczestniczenia i współtworzenia, a w konsekwencji podnosiło poziom zaangażowania oraz odpowiedzialności. Dodatkowo dbano o przygotowywanie poczęstunku (kawa, herbata, ciastka). Fakt ten minimalizował formalizowanie zachowań członków grupy, a wspierał i wzmacniał odczucie wspólnego realizowania ważnego przedsięwzięcia.

Podczas pracy nad tworzeniem *Zasad* niezmiernie istotną rolę odegrała osoba, która pełniła rolę koordynatora. W ramce zamieszczono wybrane cechy efektywnego lidera grupy.

Cechy efektywnego lidera grupy

- 1) **Umie zaangażować grupę intelektualnie:**
 - ma wizję tego, co chce osiągnąć oraz umie ją przekazać w sposób zrozumiały i prosty,
 - potrafi zamieniać intelektualną wizję przyszłości na energię prowadzącą do działania.
- 2) **Umie wyzwalać w członkach grupy emocjonalne zaangażowanie w realizację wspólnych celów:**
 - ma świadomość własnych uczuć,
 - angażuje się emocjonalnie w misję i jej realizację,
 - potrafi wzbudzić we współpracownikach nadzieję, że ich wizja przyszłości i szczegółowe cele są osiągalne.
- 3) **Potrafi nadać sens zarówno wizji, jak i szczegółowym działaniom:**
 - umie wprowadzać swoje przekonania w czyn,
 - potrafi koncentrować się na zadaniach, ludziach i sytuacji

Trudności w pracy zespołu

Pierwszą trudnością pracy zespołu, wymagającą od koordynatora dużego wyczucia sytuacji i elastyczności zachowania (np. przyjmowanie bez wyrzutu nieprzewidywanych nieobecności, delegowanie indywidualnych zadań domowych) było to, że zespół składał się z przedstawicieli zawodów, które cechuje duża niezależność i indywidualizm.

Czynniki nieodłącznie związane ze współpracą (np. konsultowanie, wprowadzanie

zmian, pełnienie ról zawodowych i związane z tym obciążenia) powodowały, że prace nad niektórymi sekwencjami zadań przedłużały się w czasie, co powodowało to spadek motywacji, którą należało odnawiać.

*

Praca wszystkich osób biorących udział w tworzeniu *Zasad*, osób konsultujących ich *Projekty* jest tym, co składa się na materiał, z którego korzystania w celu pomocy dzieciom zachęcamy.

st. post. Teresa Wąsikowska
psycholog Komendy Wojewódzkiej Policji
w Lublinie

Zespół konsultacyjny jako forma współpracy instytucji w zakresie kompleksowej interwencji wobec dzieci krzywdzonych

Zespół konsultacyjny jest podmiotem realizującym *Zasady ochrony dziecka – małoletniej ofiary lub świadka przestępstwa*. Został powołany do tworzenia parasola ochronnego nad dzieckiem krzywdzonym. Jego zadaniem jest koordynowanie współpracy między instytucjami mającymi kontakt z dzieckiem, wypracowanie form i zasad pomocy dziecku, tak aby jak najskuteczniej chronić je przed wtórną wiktymizacją oraz zoptymalizować wypełnienie przez nie roli świadka.

Dla wszystkich osób tworzących parasol ochronny nad dzieckiem zespół konsultacyjny stanowi zaplecze merytoryczne i wsparcie emocjonalne.

Współpraca specjalistów różnych dziedzin i instytucji wymaga sprawnej koordynacji podejmowanych przedsięwzięć, dlatego też powołano osobę koordynatora. Od-

powiednią osobą do koordynacji jest pracownik socjalny, do którego zadań, zgodnie z Ustawą o pomocy społecznej z 12 marca 2004 r. (DzU nr 64, poz. 593), należy m.in.:

- współpraca i współdziałanie z innymi instytucjami w celu przeciwdziałania i ograniczania patologii i skutków negatywnych zjawisk społecznych,
- inicjowanie nowych form pomocy osobom i rodzinom mającym trudną sytuację życiową oraz inspirowanie powołania instytucji świadczących usługi służące poprawie sytuacji takich osób i rodzin,
- współuczestniczenie w inspirowaniu, opracowaniu, wdrażaniu oraz rozwijaniu regionalnych i lokalnych programów pomocy ukierunkowanych na podniesienie jakości życia (art. 119 Ustawy).

Celem pomocy społecznej, jako instytucji polityki społecznej państwa, jest umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości, a także zapobieganie powstawaniu tych sytuacji.

Zjawisko przemocy domowej jest jedną z ustawowych przesłanek udzielania pomocy i podjęcia interwencji. Pomoc społeczna wspiera osoby i rodziny w swoich działaniach. Szczególną troską pracownik socjalny otacza dziecko, wnikliwie badając i sprawdzając jego sytuację.

W pracach zespołu konsultacyjnego mogą uczestniczyć:

- pracownik socjalny,
- psycholog,
- lekarz specjalista,
- policjant,
- inni specjaliści, w zależności od potrzeb dla danej sprawy.

Do zadań koordynatora należy:

- przyjmowanie indywidualnych zgłoszeń w zakresie zadań zespołu konsultacyjnego,
- informowanie członków zespołu o czasie i miejscu posiedzenia,
- nadzorowanie pracy zespołu konsultacyjnego w zakresie podjętych działań, w tym sporządzenie dokumentu końcowego,
- przekazywanie dokumentu końcowego instytucjom dbającym o dobro dziecka i odpowiedzialnym za jego bezpie-

czeństwo w postępowaniu przed organami wymiaru sprawiedliwości.

Przystąpienie do pracy w zespole jest dobrowolnym i dodatkowym zajęciem realizowanym w godzinach pracy. Osoby uczestniczące w jego pracach na zasadach współpracy powinny uzyskać pisemną akceptację przełożonych. Po jej uzyskaniu biorą oni udział w posiedzeniach zespołu i spotkaniach konsultacyjnych.

Zespół konsultacyjny w zgłoszonych przypadkach pracuje nad:

- rozpoznaniem i diagnozą sytuacji,
- opracowaniem strategii działania,
- zgłoszeniem do współpracy specjalistów, których wiedza jest niezbędna w danej sprawie,
- sporządzeniem dokumentu końcowego ze sprawy, ze wskazaniem sposobu postępowania chroniącego dobro dziecka.

Zebrany podczas pracy materiał jest objęty tajemnicą zawodową, z zachowaniem zasad działania poszczególnych specjalistów reprezentujących różne instytucje. Dla pracowników socjalnych zastosowanie ma Ustawa o pomocy społecznej (art. 119, ustęp 2, pkt 5).

Regulamin zespołu konsultacyjnego jest roboczym dokumentem zapewniającym prawidłowe jego funkcjonowanie, natomiast jego praca oparta jest na wypracowanych zasadach ochrony dziecka – małoletniej ofiary lub świadka przestępstwa.

Zarówno praca zespołu, jak i *Zasady* zostały opracowane po to, aby skutecznie chronić i pomagać dzieciom.

Pytania do zespołu interdyscyplinarnego można kierować na adres: parasoldladziecka@wp.pl

The article discusses "Principles of protecting child victims and witnesses of crime", developed by an interdisciplinary team from Lublin. These principles have been designed to enhance and protect children's wellbeing and are based on the existing legal regulations. The authors describe the basic assumptions and how the "Principles" may be applied in practice.

ZASADY OGÓLNE

1. Osoba pełniąca swoją funkcję zawodową podejrzewając, że dziecko jest ofiarą lub świadkiem przestępstwa, powinna powiadomić Sąd Rodzinny, Prokuraturę lub Policję, a także sporządzić możliwie najpełniejszą dokumentację dotyczącą poczynionych spostrzeżeń.
2. Każda osoba, o której mowa w punkcie 1, powinna mieć świadomość, że przygotowana przez nią dokumentacja lub diagnoza (np. medyczna, środowiskowa, psychologiczna) może stanowić ważny środek dowodowy, w związku z czym powinna opracować ją wyczerpująco i z należytą argumentacją.
3. Każda osoba, wykonująca jakiegokolwiek czynności w sprawie z udziałem dziecka powinna mieć na uwadze, że dla prawidłowego i sprawnego przebiegu czynności procesowych ważne jest **jak najszybsze** zebranie materiału dowodowego. W związku z tym, należy uwzględnić fakt, że najpełniejsze i najwierniejsze wypowiedzi oraz zeznania można uzyskać w okresie pierwszych kilku dni (do ośmiu dni od zdarzenia).
4. Za niezbędne należy uznać wzajemne konsultacje podmiotów wykonujących czynności w postępowaniu z udziałem dziecka. Powinny one prowadzić do zaproponowania najlepszych form i rodzaju kontaktu z dzieckiem, opierając się na rzetelnej diagnozie i wszystkich dostępnych informacjach, kierując się dobrem dziecka.
5. W celu zapewnienia ochrony interesów dziecka, organy wymiaru sprawiedliwości winny dołożyć wszelkich starań, aby uciążliwość postępowania karnego była dla dziecka jak najmniejsza.
6. Przed podjęciem decyzji o dopuszczeniu i przeprowadzeniu dowodu z zeznań dziecka należy szczególnie wnikliwie rozważyć, czy zeznania te są na tyle ważne, że nie mogą zostać zastąpione innymi dowodami.
7. Przesłuchanie dziecka powinno być poprzedzone analizą informacji i wniosków wyprowadzonych z konsultacji a przeprowadzone ze szczególną rzetelnością i wnikliwością, w optymalnych warunkach (najlepiej w pomieszczeniach do tego przygotowanych), z zachowaniem przyjaznego kontaktu z dzieckiem.
8. Przy wykonywaniu czynności procesowych z udziałem dziecka wskazane jest korzystanie z pomocy biegłego psychologa. Dotyczy to w szczególności przesłuchania dziecka w charakterze świadka (art. 192 § 2 k.p.k.).
9. W przypadku wykonywania czynności procesowych z udziałem dziecka, osoba realizująca je, zobowiązana jest do przeprowadzenia ich w sposób wyczerpujący tak, jakby nie istniała możliwość ich powtórzenia.
10. W celu ochrony dobra dziecka, a zwłaszcza zminimalizowania kosztów emocjonalnych w sytuacjach oczekiwania na udział w czynnościach procesowych, należy stworzyć bezpieczne warunki umożliwiające odizolowanie dziecka od sprawcy i osób postronnych.
11. W postępowaniu sądowym, uwzględniając obowiązujące przepisy i specyfikę każdej sprawy, należy dążyć do eliminowania negatywnych konsekwencji związanych z przesłuchaniem dziecka przed sądem.